

ЧИННИКИ ГАЛЬМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

*Н.М.Сіренко, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет*

У статті визначено та обґрунтовано чинники гальмування інноваційного розвитку аграрної галузі України. В якості основної проблеми визнано розосередженість аграрного виробництва (і як наслідок – збільшення кількості дрібних товаровиробників), що не дозволяє акумулювати ресурси на інноваційні проекти.

В статье определены и обоснованы факторы торможения инновационного развития аграрной сферы Украины. Основной проблемой признано рассредоточение аграрного производства, (и как следствие – увеличение количества мелких товаропроизводителей), что не позволяет аккумулировать ресурсы на инновационные проекты.

Інноваційна діяльність не є одиничним актом упровадження окремої інновації, а виступає багатоваріантним, альтернативним типом діяльності, в процесі управління якою слід не тільки виявляти взаємозв'язки різних новацій, а й підтримувати безперервну еволюцію інноваційних систем. Останній процес пов'язаний із розширенням меж саморозвитку та самоорганізації економічних систем, демонструє збільшення можливостей економіки та її структурних перетворень. Підвищення ролі інноваційних процесів в економіці призводить до підвищення динамізму господарських систем і всього відтворювального циклу, що зумовлює розмивання міжгалузевих меж, диверсифікацію попиту і пропозиції і орієнтує підприємства на проникнення в нові галузі та на нові ринки.

Оздоровлення вітчизняної аграрної галузі можливе лише через реалізацію положень національної інноваційної політики, при чому для ефективного виконання наукою економічної функції витрати на неї повинні перевищувати 0,9% ВВП. Разом з тим, для сучасного стану економіки України характерні чинники, які гальмують процес інноваційного розвитку [1]:

1. Відсутність фінансових ресурсів і високі ставки по кредитах комерційних банків (табл. 1). Незважаючи на незмінність

відсоткових ставок на кредити сільськогосподарським підприємствам та збільшення розмірів компенсації, фінансове навантаження залишається досить вагомим, дозволити собі використання кредитних ресурсів можуть лише високорентабельні та прибуткові аграрні суб'єкти господарювання. Зазначено також, що це — здебільшого великі за розмірами підприємства, приватні ж та фермерські господарства одержують кредити рідше, тому що характеризуються високим ступенем ризикованості.

Таблиця 1

**Стан розрахунків сільськогосподарських підприємств
Миколаївської області за короткострокові кредити**

Показники	2004 р.	2005 р.	Відхилення (+,-)
Обсяг кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам Миколаївської області, тис. грн.	73999,80	150736,78	76736,98
Відсоткова ставка, що прийнята банком, %	18,50	18,50	0
Розмір компенсації, %	8,00	10,00	2,00
Нараховано процентів, усього, грн. у т.ч.	367348,63	1311470,64	944122,01
за рахунок підприємств	213879,33	736837,37	522958,04
за рахунок держави	153469,30	574633,27	421163,97

Джерело: розраховано за даними Управління агропромислового розвитку Миколаївської облдержадміністрації

2. “Стиснення” внутрішнього попиту та високий економічний ризик освоєння нової продукції.
3. Відсутність необхідних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт та інформації про новітні технології. Для розв'язання останньої проблеми в аграрній галузі у 1998 році загальні збори УААН прийняли постанову про створення в кожній області Центрів наукового забезпечення агропромислового виробництва як багатопрофільних науково-інформаційних установ відповідних регіонів. Але,

незважаючи на ряд напрацювань та досягнень даних структур [2], проблема залишається невирішеною, а аграрне виробництво — відірваним від наукових розробок та проектів.

Аграрна галузь, функціонуючи за зазначених умов, має ряд власних проблем, які не сприяють її інноваційному розвитку, зокрема: високий рівень розосередженості аграрного виробництва (64 тис. виробників у суспільному секторі сільського господарства та 5,5 млн. осіб в індивідуальному), дрібнотоварність, висока зношеність технічних та технологічних засобів виробництва, значне зниження родючості ґрунтів і недотримання технології виробництва продукції [3].

На нашу думку, однією із основних умов гальмування інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є саме їх розосередженість. Актуальними залишаються ідеї Й.Шумпетера щодо особливого значення монополій, як суб'єктів інноваційної діяльності, та ролі великих корпорацій. Загальновідомим є його висновок про взаємозв'язок структури ринку з існуванням монополій та рівнем інноваційної діяльності: "...монопольний стан фірми є головною умовою успішної інновації, потужного виробництва, збереження підтримуючих позицій для максимізації прибутку" [4].

Аналіз наявних світових тенденцій також вказує на прогноз, що для макроекономічної конкурентоспроможності розвинутої країни швидкість відтвореного сукупного державно-корпоративного капіталу буде більш значущою, ніж умови обігу розрізнених приватних капіталів [5].

Головну роль корпоративних структур в національній інноваційній системі розвинутих країн визначають два принципові моменти:

- по-перше, це масштаби ресурсів, що використовуються, та масштаби отриманих результатів. Українські аграрії не можуть сконцентрувати необхідну для інноваційного процесу кількість ресурсів у зв'язку із їх невеликими розмірами, більше того, у разі, якщо суб'єкти господарювання знаходять джерела фінансування, то після успішної реалізації інно-

ваційно-інвестиційного проекту результати здебільшого належать інвесторам, підприємство ж виступає лише як база для збагачення;

- по-друге, економічна відповідальність за створення і комерційну реалізацію науково-технічних досягнень.

Суб'єкти господарювання, які формують окремі сегменти аграрної галузі, знаходяться в транзитному стані, тому що не закінчено оформлення прав власності на майно та землю, які, в свою чергу, здебільшого використовуються на умовах оренди. У стан невизначеності зазначені структури втягує і мораторій на відчуження земельної частки та заборона на внесення права на неї до статутних фондів [6]. Вказане впливає на рішення можливих інвесторів щодо фінансування інноваційних проектів (табл. 2), адже рівень ризику досить часто перевищує можливості отримання стабільних та високих результатів [7, 8]. Крім того, ситуацію погіршує і наявність сезонних та кон'юнктурних коливань цін на сільськогосподарську продукцію, енергоносії тощо.

Таблиця 2

Розподіл обсягу фінансування наукових та науково-технічних розробок за джерелами фінансування в Миколаївській області

Джерела фінансування	Роки					
	1995		2002		2003	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Всього	30789,6	100,0	127579,0	100,0	156496,4	100,0
в тому числі за рахунок						
держбюджету	3993,6	13,0	5331,1	4,2	8570,8	5,5
власних коштів	146,2	0,5	2052,7	1,6	7792,4	5,0
коштів замовників						
- вітчизняних	18326,2	59,5	43356,1	34,0	38300,8	24,5
- іноземних держав	8117,4	26,4	75233,0	59,0	100489,5	64,2
інших джерел	206,2	0,7	1606,1	1,3	1342,9	0,9

За останнє десятиріччя значно змінилася структура фінансування науково-технічних розробок: більш як у двічі скоротилася питома вага бюджетних коштів, що відобразилося на збільшенні частки власних коштів підприємств. Тривожним для національної

економіки, а особливо для сільського господарства є зменшення частки коштів вітчизняних замовників у фінансуванні науки: майже 65% наукових проектів фінансується замовниками іноземних держав. Результатом може стати ситуація, коли Україна буде платити за користування своїми ж винаходами, тобто право власності на науково-технічну продукцію повністю перейде до іноземних підприємств, а вітчизняні суб'єкти господарювання виступатимуть лише в якості сировинної бази.

Таким чином, з одного боку, інноваційна модель розвитку аграрної галузі підвищує її продуктивність, замінює фізичну працю автоматизованими системами, сприяє розв'язанню проблеми продовольчої безпеки, а з іншого, підвищує рівень безробіття на селі, посилює навантаження на природне середовище, руйнує поселенську мережу та сільський уклад. Тому дана проблема повинна вирішуватися відповідно до державної концепції розвитку села та аграрної економіки із урахуванням інтересів та взаємовигідним розв'язанням проблем як товаровиробників (укрупнення та об'єднання з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності), так і сільського населення, соціальної інфраструктури та навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А., Гесць В., Семиноженко В. Україна: наука та інноваційний розвиток. – К., 1997. – 66 с.
2. Гаврилюк М.М. Агропромислового виробництва – інноваційний шлях розвитку // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 19-22.
3. Крисанов Д.Ф. Пріоритети інноваційного розвитку переробної сфери АПК України // Економіка АПК. – 2005. – № 7. – С. 18-26.
4. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Пер. с англ. / Общ.ред. А.Г.Милейковського. – М.: Изд-во "Прогресс", 1982. – 455 с.
5. Федулова Л. Потенційні можливості великого бізнесу у формуванні національної інноваційної системи України // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 56-58.
6. Могильний О. До питання про багатуукладність сільського господарства // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 59-66.
7. Инвестиционная стратегия корпорации и институциональных инвесторов: Монограф. / Под ред. И.Л.Сазонца. – Днепропетровск: Наука и образование, 2003. – 132 с.
8. Пересада А.А. Инвестиционный процесс в Украине. – К., 1998. – 236 с.